

Posudek k disertační práci

Být na světě Mgr. Filip Zrno

Disertační práce Mgr. Filipa Zrna si klade nemalý úkol: určit svébytnost filosofie Eugena Finka a to především na problematice „bytí ve světě“ (s. 9). Práce tak má zaplnit bílé místo na mapě české filosofie, neboť práce věnující se svébytnosti Finkova myšlení nebyla ještě systematicky a uceleně podána. Práce je jasně a smysluplně strukturována a je rozčleněna do čtyř základních kapitol: „Na cestě ke kosmu“, „Filosofická antropologie“, „Kosmologie“, „Filosofie výchovy“. Jak je již ze struktury práce zřejmé, autor se věnuje jak Finkově antropologii, tak jeho kosmologii, ale zároveň i praktické filosofii výchovy, přičemž kosmologické problematika tvoří jádro a hlavní osu práce, ke které se vše ostatní vztahuje. Zároveň je rozbor Finkova myšlení podán v návaznosti a v dialogu s filosofií E. Husserla, M. Heideggera, F. Nietzscheho a I. Kanta. Nastíněn je i vztah k presokratovským myslitelům. Práce je velmi široce rozkročena a místy se rozbíhá příliš do široka, autor však nakonec vždy dokáže ukázat, jak spolu jednotlivé oblasti souvisejí.

Autor dobře vypracovává jednotlivá témata Finkova myšlení a postupně obohacuje své úvahy až k centrálnímu, „novému“ kosmologickému pojetí světa, které má dle Finka působit jako jakýsi antidot proti nihilismu. Autor se dobře orientuje nejen v myšlení Finkově, ale dokáže jeho myšlení vztáhnout i k fenomenologii E. Husserla a M. Heideggera, přičemž se snaží ukázat, v čem na jejich myšlení navazuje, v čem se liší apod. To lze vidět např. na vypracování odlišnosti pojmu fenomén u Finka a Husserla (s. 26). Autor pěkně ukazuje, že kosmos hraje u Finka obdobnou roli jako pojem bytí u Heideggera: tu „fundamentální kosmologie“, tam „fundamentální ontologie“. Zdařilá je charakteristika Finkova myšlení jako myšlení „mezi“ – motiv „mezi“ jako motiv sváru, rozporuplnosti, člověk mezi zvířetem a bohem, mezi zemí a nebem (s. 62); zároveň i Finkova pozice „mezi“ Husserlem a Heideggerem (s. 52n.), i když se autor správně domnívá, že Finka na tuto mezipozici nelze redukovat. Otázku svébytnosti Finkovy filosofie řeší práce dále ve vztahu ke Kantově charakteristice subjektu či v relaci k Nietzscheho vidění světa a jeho povahy.

V centrálních úvahách práce autor osvětluje jeden ze základních Finkových záměrů, totiž získat přístup ke světu skrze hloubku věcí, které ukazují svět kosmický a stávajíc se tak symboly světa (s. 129). Sám svět je hrou (s. 105) a teprve až ve hře dostává člověk jasný vztah ke světu. Čas a prostor jsou představeny jako dimenze světa, ale ne jako dimenze prožívané subjektem. Přesto má i u Finka člověk zvláštní postavení vůči ostatním jsoucňům (jako u Heideggera), neboť jen on má vztah ke světu (s. 111). Autor vypracovává důležitý rozdíl mezi vzhledem a vyjevováním (s. 116) nebo rozdíl mezi bytí a zdání jako dvou formám jevení (s. 118). Věci se nevyčerpávají tím, že jsou pro nás předměty; tušíme a předpokládáme jejich bytí „o sobě“; věci se vyjevují, jeví se jako individuace.

Práce se věnuje i praktickým aspektům Finkovy kosmologie (s. 143n.) jako je výchova k otevřenosti a k tajemství světa. Filosofie učí otevřenosti světu jako tomu, co není dané jako jednotlivé jsoucní (s. 152); člověk je vykořeněn a upadl do nihilismu, přičemž kořeny tohoto

nihilismu nalézá Fink u Parménida a Platóna. Východisko z nihilismu je viděno v znovuoobnovení vztahu k celku světa, ke kosmu (s. 156). Výchova k otevřenosti světu nevede ke věděni, nýbrž k tázání, ale toto tázání znamená dle autora již stát v horizontu smyslu (charakteristika bytostné úlohy filosofie na s. 165n.), filosofie tak učí odevzdání se kosmické dimenzi světa. Zdůrazněn je i sociální aspekt lidského života s poukazem na důležitost vzájemné porady.

Autor mohl výraznějším způsobem zaujmout vlastní stanovisko a více vypracovat svůj vlastní náhled. I když si práce klade za cíl, předložit svébytnost Finkova myšlení a tudíž ho i referujícím způsobem představit, mohl autor přesto razantněji do textu zabudovat svůj názor (i přes své kritická námitky na s. 122n.). To se netýká jen filosofie E. Finka, ale i například interpretace Hérakleitových zlomků (třeba na s. 35n.). Čtenář by rád věděl, co si autor o Finkově interpretaci myslí. První kapitola „Na cestě ke kosmu“ mohla být více organicky propojena. Jednotlivé pasáže s názvy „Kant, Husserl, Hegel, Nietzsche“ stojí poněkud vedle sebe.

Práce vyvolává i řadu dalších úvah či otázek, které bych rád autorovi předložil. Práce například užívá pojmů „bytí ve světě“ a „bytí na světě“ – je mezi nimi obsahový rozdíl nebo jsou používána synonymně? Ve vztahu ke Kantově filosofii chybí reflexe toho, jak je používán pojem „subjektivní“ a „subjekt“. Autor píše: „V Kantově případě Fink hovoří o světě jako o subjektivní ideji.“ (s. 18) nebo „Jak u Husserla, tak i výše u Kanta vidíme, že Fink kritizuje subjektivní perspektivu obou myslitelů.“ (s. 27) Co je to subjektivní idea? Nejedná se spíše o ideu subjektu? Zdá se mi, že by se mělo pojmově ostřeji rozlišovat mezi subjektivní (ve smyslu subjektivistickou) ideou a ideou subjektu. Pokud Fink Kanta takto skutečně chápe, mohl autor do textu zakomponovat kritickou poznámku ohledně tohoto rozlišení. Vždyť u Kanta je rozum nadindividuální mohutnost. Na straně subjektu pak nacházíme *apriorní* formy smyslovosti i *apriorní* pojmy kategorie, tedy všeobecné formy a kategorie. Dále bych se chtěl zeptat, zda lze skutečně tvrdit, že Husserl chápe subjektivitu jako „nositelku bytí světa“ (s. 29). Rád bych si chtěl nechat osvětlit i větu, že rovina „ontická je Finkem chápána jako metafora ontologické“ (s. 67).

Škoda, že autor nepodal hlubší uchopení pojmu „hra světa“ u Nietzscheho (s. 47n.). Zároveň mohl autor již zde naznačit, jakým způsobem se pojem hry světa pak objevuje u Finka. Zde by se nabízel silnější odkaz na pozdější podkapitolu 11.1. Na dvou místech si nejsem jistý, zda se nejedná o určitý protimluv: Na s. 61 se píše, že se Fink zasazuje o novou antropologii, ve které je člověk zkoumán jako ten, kdo „je určen pohlavím, rody, pudovými procesy“ a na druhé straně je řečeno, že se nejedná o antropologii, která by „zkoumala tělesno, kulturu, živočišné stránky člověka“. Nebo na s. 83 je řečeno, že na jedné straně nelze uchopit fenomén hry „zevnitř“, protože v té chvíli si už nehrajeme. Ale na druhou stranu je zastáváno tvrzení, že hra je filosoficky uchopitelná výhradně z pozice nehrajícího. Autor zde měl správnou intenci a správný náhled, jen mohl možná přesněji zformulovat své myšlenky.

Rád bych dále položil autorovi otázku, která je i pro mne skutečnou otázkou. Fink říká, že láskou (a smrtí) se vztahujeme k „beztvarým, nočním a bezejmenným dimenzím světa“, k „temné beztvaré zemi“ (s. 90). Zároveň je svět charakterizován jako temný prazáklad, hrob,

Hádes, život je tragédie. Fink se snaží najít přístup k pojmu světa bez metafyziky, která je vždy (zvláště v křesťanské, západní metafyzice) pozitivním zdrojem smyslu. Otázka: Je možno dojít skrze čistou filosofickou reflexi k pojmu světa bez tragické dimenze? Je svět z filosofického pohledu vždy a nutně beztvary, temný? A bylo by možné chápat svět a život ne nutně jako tragédii (v návaznosti na Nietzscheho, s. 107), ale jako komedii, třeba i lehkou, cynickou, bez posledního smyslu?

Za důležité považují charakteristiku vztahu antropologie a světa (s. 91n.) a popsání světa v kosmické dimenzi (s. 98n.). Světu se lze přiblížit výhradně skrze specifické „naladění“, pomocí spekulativního myšlení. Jestliže je nový postoj charakterizován jako „uchvácení světem“ (s. 101), jestliže se přepadení subjektu světem děje skrze úžas (s. 108), je tedy svět chápán jako numinózní? Fink dochází k tradiční nauce o tzv. transcendentálních „omne ens est verum“ (s. 118), což mi přišlo poměrně zajímavé. Škoda, že autor nezpracoval odpovídající úvahu, jak spolu tyto věci souvisejí.

Práce dále vypracovává nový Finkův pojem „krajiny“ jako samo jevení (s. 119). Svět je rozdělen na svět existenciální, který je přístupný rozumění a svět kosmický, který je přístupný spekulativnímu myšlení (s. 125). Je představen Finkův zásadní přístup: nejdříve vysvětlit svět z pozice nitrosvětské a pak z pozice kosmického světa (s. 132). Zajímavá mi přijde i intence mířící na vědomí tajemství, vědomí toho, co je na hranici rozumění, tedy dimenze kosmického světa, kterou nelze pochopit, nýbrž se jí pouze otevřít ve spekulativním myšlení (srv. s. 135n. – důvody pro nutnost spekulativního myšlení). Spekulace je představena jako vyjádření podstaty bytí v podobenství jsoucna (s. 138). Správný přístup ke kosmické dimenzi světa vyžaduje nejdříve užívání nitrosvětských pojmů, vzápětí je však třeba se od nich distancovat. Autor správně poukazuje na skutečnost, že tím se Fink dopracoval podobné figury jako tzv. negativní teologie. Tuto souvislost mohl více rozvést. Viděl by autor i určitou podobnost s myšlenkovým pohybem „dire/dedire“ u E. Levinase? Autor pěkně vypracovává Finkův přístup ke kosmickému světu skrze otevření se, skrze údiv, skrze osvětlení „trhliny“ ve vědě. Zde by se opět nabízel širší odkaz např. na myšlenkovou figuru „docta ignorantia“ Mikuláše Kusánského.

Zhodnotíme-li práci jako celek, lze konstatovat, že se autor svého nelehkého úkolu zhostil velmi dobře. I přes zmíněné dotazy a kritiku považují práci za poměrně zdařilou a tímto **doporučuji práci k obhajobě.**

doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil.

V Říčanech, 27. 5. 2019